

УДК 811.133.1

О. С. Клименко

**СЕМАНТИЧНА ДИФЕРЕНЦІАЦІЯ /
НЕДИФЕРЕНЦІЙОВАНІСТЬ ЯК АЛЬТЕРНАТИВНИЙ
ЛІНГВОКУЛЬТУРНИЙ
АКСІОЛОГІЧНИЙ КРИТЕРІЙ**

Тенденція до семантичної диференціації, конкретності значення слова виступає одним із внутрішніх стимулів розвитку сучасних мов. Вона відбиває безперервну диференціацію понять, викликану появою нових модифікацій речей і постійним ускладненням явищ сучасного світу, і реалізується шляхом закріплення значень, що диференціювалися, за власними неологізмами або через прийняття запозичень, що деталізують значення питомих слів [1, с. 23; 2; 3, р. 166].

Проте у виданнях з культури французької мови трапляються випадки внормування, що ігнорують тенденцію сучасних мов до семантичної диференціації. Так, Постанова з авіаційно-космічної термінології не враховує бурхливий розвиток сучасної електроніки, що спричиняє появу нових її підрозділів, які одержують відповідні їй, як правило, телескоповані позначення. Порівн. *ovonique* n.f. „електроніка на аморфних напівпровідниках” (реєструється словниками „Лексис” [4] і „Ашетт” (Н) [5]); *optronique* n.f. (1986) „електроніка оптичних приладів” (приклад 1) (від *opto(-)électronique* n.f. (приклад 2), англ. *optoelectronics* n.; v. 1960) “оптоелектроніка, галузь фізики, що вивчає прояви світлових випромінювань (реєструється „Малим Робером” (PR) [6] і „Малим Ларуссом” (PL) [7]; 85 ужив. у журналі „Нувель Обсерватор” з 2003 року).

1. *En Inde, la filiale locale de Sagem visera à assurer la maintenance des produits qu'il vend sur place dans l'optronique (une technologie mêlant optique et électronique qui facilite notamment la vision de nuit) et la navigation inertielle (qui permet à un avion de se guider automatiquement) (Le Nouvel Observateur (NO), 14.06.12).*

2. *La division opto-électronique du groupe français Alcatel, spécialisée dans la fabrication de composants pour la transmission par fibre optique, a annoncé ce lundi le rachat de la firme écossaise Kymata pour 134 millions d'euros en actions (NO, 30.07.01).*

Зазначена постанова даремно забороняє вживати конкретний телескопійований фоно-графічно асимільований термін *avionique* n.f. (англ. *avionics* n.) „авіаційна (приклади 3,4) і космічна (приклад 5) радіоелектроніка” (реєструється PR і PL; 121 ужив. у NO), який не має будь-яких негативних характеристик, що тягнуть за собою нормативний осуд, і пропонує атрибутивне словосполучення *électronique* n.f. *aérospatiale* [8, р. 479].

3. *Air France mise sur la maintenance comme relais de croissance. En Chine, le groupe va ouvrir à Shanghai un atelier d'avionique - les équipements électroniques des avions - et discute de prises de participation dans des entreprises locales spécialisées dans la mécanique à Shanghai et à Xi'an, a-t-il ajouté* (NO, 20.09.12).

4. *Comment Dassault fabrique son Rafale. Le Rafale est un produit quasiment 100% made in France: les ailes sont fabriquées à Martignas (Gironde), le fuselage à Argenteuil (Val-d'Oise), les commandes de vol à Argonay (Haute-Savoie), les moteurs dans le site Safran de Villaroche, l'avionique dans l'usine Thales du Haillan (Gironde)*(NO Challenges, 13.02.12).

5. *Pour remplacer sa navette, la NASA fera-t-elle appel à EADS? Certes, le géant Lockheed Martin s'est aussi invité dans le projet, dont il concevra des éléments d'avionique, de systèmes de navigation et de propulsion* (NO Challenges, 11.05.12).

Більш конкретний термін *astrionique* n.f. (англ. *astrionics* n.) „космічна радіоелектроніка” не був прийнятий нормою внаслідок протидії протилежної тенденції до широти семантики слова. Замість нього вживається більш широкий термін *avionique* n.f. (див. приклад 5).

Проте, як показав проведений нами аналіз, критерій диференціації значень запозичень і їх питомих відповідників не може розглядатися як абсолютний позитивний аксіологічний критерій. Ізольоване використання цього показника як суто лінгвістичного без урахування специфіки норми приймаючої мови може спричинити помилки. Так, у сучасній французькій мові універсальна тенденція до диференціації значень з утворенням нових фонографічних оболонок взаємодіє із протилежною історично зумовленою тенденцією сучасної французької норми до широти семантики слова [9, с. 20; 10, р. 23 – 39; 11, р. 42, 46; 12, р. 187; 13, р. 233; 14, р. 61]. До того ж семантична диференціація через запозичення у французькій мові може реалізуватися двома шляхами: через прийняття запозичень, семантично диференційованих із французькими словами, а також – прийняття французькими словами значень іншомовних слів (у тому числі й за допомогою семантичного калькування).

Про збереження в сучасній нормі національної традиційної ознаки семантичної недиференційованості слова свідчать випадки витиснення з часом запозичень конкретного значення французькими замінами широкої семантики. Ці запозичення спочатку дещо поширилися в ужитку з огляду на несприятливі екстралінгвістичні причини. Так, запозичення конкретного значення *cartooniste* n. „художник-мультиплікатор; художник коміксів” (ми не реєструємо жодного вживання в електронних архівах французьких ЗМІ) було витиснуте французьким словом широкої семантики *dessinateur* n.m. „художник-рисувальник” у відтінках значення 1 (приклади 6, 7) і 2 (приклади 8, 9).

6. Du 14 novembre au 8 décembre, la Galerie Arludik accueille une exposition de dessins des Studios Dreamworks autour du film Les cinq légendes. L'exposition destinée au grand public présente le travail des dessinateurs, décorateurs qui entourent la création du film et de ses personnages (L'Express (E), 19.11.12).

7. Si Steamboat Willie est bien le premier dessin animé sonore, Mickey n'y prononce aucun mot. Il y siffle et chantonne, tout au plus. Ce n'est qu'un an plus tard que Walt Disney décide de lui prêter sa voix, à l'occasion de The Carnival Kid. Dès lors, le dessinateur est aussi la voix officielle de la petite souris, et ce, pour les 20 années à venir (E, 19.11.12).

8. Un éthylo-test sur deux serait défaillant, selon que Buriochka, le personnage de notre dessinateur Vianney Frain, propose de tester les appareils! (E, 02.01.13)

9. Dans son hors-série „Un siècle de BD”, Lire propose une sélection - subjective - des 50 meilleures BD du monde. [...] Les chiffres, à cet égard, sont éloquentes : durant cinquante ans, le dessinateur du Minnesota [Charles M. Schulz] s'acquitta d'un strip quotidien, sans interruption et sans assistance (E, 19.11.12).

Паралельно із семантично недиференційованим *dessinateur* вживається лексикалізоване словосполучення *dessinateur n.m. de B.D. (bande dessinée)*, яке поповнило серію лексем, що передають деталізовані поняття: *dessinateur humoristique*, *dessinateur illustrateur de livres*, *dessinateur de mode*, *dessinateur de publicité* (PR).

10. L'auteur et dessinateur de BD Jacques Tardi a refusé la Légion d'honneur (E, 02.01.13).

З часом можуть передавати свої значення французьким словам за допомогою семантичного калькування й укорінені синхронно прийнятні запозичення, що може дати початок витисненню останніх. Так, французьке *affiche n.f.* „оголошення, афіша, плакат (що розклеюються в громадських місцях)” через семантичне калькування починає приймати значення запозичення *poster n.m.* (1967) „великоформатна репродукція, плакат (видруковані великим накладом), зокрема призначені для прикраси інтер'єру” (PR, Н), семантично диференційованого із французьким словом у тому числі й за наявністю в його семантиці складової категоріально-оцінної семи „мода” (прикладі 11, 12).

11. Partout dans le monde, il [JR, c'est son pseudo] affiche ses personnages photographiés en grand format. [...]

Vous envoyez votre photo sur un site Internet et je vous réexpédie gratuitement une affiche en grand format. Si vous voulez vous faire un ego trip, vous l'accrochez dans votre salon. Si vous préférez défendre une idée, vous la collez dans l'espace public (E, 11.12.11).

12. Cela m'amuse de me trouver chez elle (Diana), dans cet espace étroit et tout imprégné d'elle. Les livres alignés sur les rayons, les affiches dont elle avait tapissé les murs, me donnaient d'elle une image différente, plus conventionnelle. Elle prétendait avoir coupé les ponts avec sa ville natale,

mais elle s'était procuré de grandes photographies de la Bourges et du palais de Jacques Cœur [15, p. 207].

Тенденція сучасної норми до семантичної недиференційованості лексики може також сприяти поширенню запозичень або кальок широкої семантики й обмежувати вживання їх конкретних французьких еквівалентів. Так, фактом норми стала калька *à géométrie variable* (англ. *variable-geometry wing*) loc. adj. "1. **ав.** зі змінюваною геометрією (крило); 2. **техн.** зі змінюваними параметрами, характеристиками (приклад 13); 3. **перен.** розтяжний; змінний; широкий: *une justice à géométrie variable* (приклади 14, 15, 16) (385 уживань у газеті „Фігаро” з 1997 року).

13. *Le nouveau souffle du félin* [про автомобіль „Ягуар”]:

cylindrée portée à 3 litres, deux turbos à géométrie variable fonctionnant en parallèle et de façon séquentielle, injecteurs piézo-électriques et rampe commune de troisième génération (2 000 bars) (Le Figaro (F), 16.04.09).

14. *L'engagement à géométrie variable des ministres* (F, 28.05.09).

15. *Les récentes critiques de l'ancienne garde des Sceaux Elisabeth Guigou sur son silence après l'évasion de Moulins et son "congé maternité à géométrie variable"* (F, 25.02.09).

16. [...] *un contrat avec la Deutsche Bahn pour une commande à géométrie variable pouvant aller jusqu'à 800 wagons duplex* (F, 06.01.09).

Ми реєструємо субстантивацію цього виразу в переносному значенні (приклади 17, 18).

17. *La Méditerranée, espace de droit. Le partenariat renforcé, la géométrie variable et l'initiative à la société civile, aux autorités locales et régionales et au secteur privé* (F, 07.02.09).

18. *Tous les membres de l'équipe se sentaient liés par cette confiance comme par la clarté de l'orientation. Nous pouvions nous réunir tous ensemble avec ou sans Vilar. Personne ne se sentait exclu, et cette "géométrie variable" de l'équipe ne faisait courir aucun risque à son unité* [16, p. 25 – 26].

Ми констатуємо обмежене вживання конкретних французьких замін у газеті „Фігаро” з 1997 року: *à surface variable* (9 уживань; приклад 19), *à profil variable* (41 уживання).

19. *ÉVÈNEMENT. Le temple du luxe londonien célèbre son dynamisme et son originalité avec une exposition de printemps. Harrods s'épanouit au jardin: balles sur un tapis à surfaces variables* (F, 11.05.04).

Ігнорування особливостей прояву універсальної мовної тенденції до семантичної деференціації, що відбиває деталізацію понять, у французькій мові, трапляється, спричиняє помилки щодо перспективи входження нових значень як конкурентних замін відповідних англіцизмів у структури значень французьких слів.

Так, Ж. Жіроде вважав, що французьке *pupitre* n.m. у значенні (1950) „пульт керування електронного пристрою, зокрема ЕОМ”

недостатньо точно відбиває відповідне поняття, яке, на його думку, краще передається конкретним англійським запозиченням *control-desk* п.м. [17, р. 195]. Однак усупереч цій смаковій оцінці, що не враховує можливість семантичної диференціації за рахунок прийняття французькими словами значень запозичень, у реальній нормі багатозначне *pupitre* п.м.з (реєструється у цьому значенні у PR і PL) змогло прийняти значення іншомовного слова (приклади 20, 21) (немає жодного вживання англіцизму в електронних архівах ЗМІ).

20. *Au pupitre, un vidéo-patrouilleur téléguidé un binôme de policiers en patrouille* », explique Serge Rivayrand (NO, 13.07.12).

21. *Coup d'envoi de la télévision en 3D. MERCREDI 26 mai, musée du tennis, dans les sous-sols du stade Roland Garros. [...] Sur le podium, un pupitre. Où trône un bouton rouge, semblable à celui d'une mise à feu. Six mains sont posées dessus et attendent la fin du compte à rebours pour appuyer* (NO Challenge, 28.05.10).

Нормою також прийнято похідне *pupitreur, -euse* п. „оператор електронного ристрою” (реєструється у PR і PL; приклад 22).

22. *Grève d'une cinquantaine d'agents du centre Météo France de Toulouse depuis le 4 septembre. Ces pupitreurs, responsables de la gestion des modèles informatiques de prévision, dénoncent l'objectif de la direction de supprimer des postes permanents* (L'Humanité (H), 09.09.99).

„Словник англіцизмів”, наводячи офіційно рекомендовану франсизацію *perchiste* п.м. (1973) псевдоангліцизму *perchman* п.м. (1952) „**кіно, тлб.** асистент звукорежисера, що оперує мікрофонним журавлем”, побоюється, що із прийняттям заміни може статися змішання понять, оскільки за *perchiste* уже закріплено значення „**спорт.** стрибун із жердиною” [18, р. 710]. Однак, як свідчать словники PR і PL, а також електронний архів газети „Юманіте” з 1990 року (*perchman / perchiste* : 7 /247 уживань), *perchiste* п.м. змогло інтегрувати значення несправжнього запозичення (приклад 23).

23. [...] *Une caméra se déplace sur un rail et filme à travers les vitres, entre les stores, ce qu'il se passe dans les couloir. Car c'est là que se joue la scène. Scandella, Sisko et Lemarchand avancent dans le couloir en discutant. Une caméra roulante et un perchiste les précèdent à reculons* (H, 30.06.05).

Той факт, що прийняття французькими словами значень запозичень не обов'язково спричиняє змішання понять, переконливо доводить прийняття французьким *perchiste* п.м. як його третього значення нового значення несправжнього англіцизму *perchman* п.м. “працівник гірськолижного підйомника, що подає приводні жердини лижникам” (реєструється словником „Скарбниця французької мови” [19]).

Samedi, des dizaines de saisonniers des stations de ski de la Savoie ont investi le péage autoroutier d'Albertville afin d'informer les vacanciers de leurs conditions de travail indignes.

„C'est tout d'abord une opération destinée à informer les vacanciers sur les conditions de vie des 75 000 saisonniers sans le savoir-faire desquels toute une économie ne pourrait fonctionner”, soulignait Bernard, *perchiste* à Valmorel (Н, 15.02.10).

Отже, існування в сучасній французькій нормі протилежних тенденцій до семантичної диференції / недиференційованості спричиняє як проникнення у французьку мову запозичень конкретного значення з огляду на універсальну внутрішню передумову мовного розвитку, так і протидію їх поширенню і закріплення французьких замін відповідно до протилежної тенденції до широти семантики слова, завдяки якій зберігається національна своєрідність мови. Цей факт обумовлює необхідність застосування в оцінці відповідних груп запозичень альтернативного лінгвокультурного аксіологічного критерію, тобто єдності парних позитивних аксіологічних критеріїв, не схильних до взаємної нейтралізації, один із яких, однак, може нейтралізуватися негативними критеріями нижчих рангів, зокрема, фонографічної та граматичної адаптації.

Список використаної літератури

1. Гак В. Г. Новые слова и новые словари / Владимир Григорьевич Гак // Новые слова и словари новых слов: [сб. науч. ст.]. – Л.: Наука. Ленингр. отд-ние, 1983. – С. 16 – 29. **2. Sauvageot A.** Petite méditation au sujet d'alunir / Aurélien Sauvageot // Vie et Langage. – 1967. – № 178. – P. 51 – 52. **3. Sauvageot A.** Français d'hier ou français de demain? / Aurélien Sauvageot. – Paris: Fernand Nathan, 1978. – 189 p. **4. Larousse** de la langue française. Lexis: [dir. de Jean Dubois]. – Paris: Larousse, 1985. – XVI, 2109 p. **5. Hachette.** Le Dictionnaire du français. – Paris: Hachette, 1992. – XIV, 1807 p. **6. Le nouveau Petit Robert** de la langue française: version électronique [Ressource électronique] / [réalisation informatique, Bureau Van Dijk]. – Paris: Dictionnaires le Robert-Sejer, cop. 2009. – 1 disque optique numérique (CD-ROM): coul., son.; 12 cm + 1 manuel d'utilisation (23 p.). **7. Le Petit Larousse multimédia** [Ressource électronique]. – Paris: Larousse, 2008. – 1 disque optique numérique (CD-R): coul.; 12 cm. **8. Enrichissement** du vocabulaire des techniques spatiales // Journal officiel de la République Française. Lois et décrets. – 1973. – 18 janv. – P. 746 – 754. **9. Будагов Р. А.** Понятие о норме литературного языка во Франции в XVI – XVII вв. / Рубен Александрович Будагов // Вопросы языкознания. – 1956. № 5. – С. 10–21. **10. Brøndal V.** Le français, langue abstraite / V. Brøndal. – Copenhagen: Levin & Munksgaard, 1936. – 42 p. **11. Malblanc A.** Stylistique comparée du français et de l'allemand / A. Malblanc. – Paris: Didier, 1961. – 351 p. **12. Sabršula J.** Le français – langue abstraite? / J. Sabršula // Beiträge zur konfrontierender sprachwissenschaft: Halle / Saale: VEB Max Niemeyer verlag. – 1976. – S. 179 – 189. **13. Sauvageot A.** Les procédés expressifs du français contemporain / Aurélien Sauvageot. – Paris: Librairie C. Klincksieck, 1957. –

239 p. **14. Vinay J. - P.** Stylistique comparée du français et de l'anglais, méthode de traduction / J. - P. Vinay, J. - L. Darbelnet. – Paris: Didier, 1958. – 331 p. – (Collection: Bibliothèque de stylistique comparée). **15. Savatier P.** Le Photographe: [roman] / P. Savatier. – Paris: Gallimard, 1983. – 358 p. **16. Puaux F.** Avignon en Festivals / F. Puaux. – Paris: Hachette, 1983. – 317 p. **17. Giraud J.** Les mots “dand le vent” // J. Giraud, P. Pamart, J. Rinrain. – Paris: Larousse, 1971. – 251 p. **18. Rey-Debove J.** Dictionnaire des anglicismes. Les mots anglais et américains en français / Josette Rey-Debove, Gilberte Gagnon; avec la collab. de A. Rey, G. J. Forgue, E. Lançon. – Paris: Le Robert, 1990. – XX, 1150 p. – (Collection: Les Usuels du Robert). **19. Trésor de la langue française.** Dictionnaire de la langue du XIXe et du XXe siècles.: en 16 vol. / [conception et réalisation informatique : Jacques Dendien] [Ressource électronique]. – 2009. – Mode d'accès : [http // atilf.atil.fr/tlf.htm](http://atilf.atil.fr/tlf.htm)

Клименко О. С. Семантична диференціація / недиференційованість як альтернативний лінгвокультурний аксіологічний критерій

У статті вивчається баланс урахування універсальної мовної тенденції до семантичної диференціації лексики, що відбиває безперервну деталізацію понять, і національної історично зумовленої особливості французької норми, що полягає в широті семантики слова, у нормативній оцінці англіцизмів у французькій мові. Також обумовлюється необхідність застосування в оцінці відповідних груп запозичень альтернативного лінгвокультурного аксіологічного критерію, тобто єдності парних позитивних аксіологічних критеріїв.

Ключові слова: лінгвокультурологія, літературна норма, семантична диференціація, англіцизм, аксіологічний критерій.

Клименко А. С. Семантическая дифференциация / недифференцированность как альтернативный лингвокультурный аксиологический критерий

В статье рассматривается соотношение универсальной языковой тенденции к семантической дифференциации лексики, которая является отражением непрерывной детализации понятий, и национальной исторически сложившейся особенности французской нормы, состоящей в широте семантики слова, в нормативной оценке англцизмов во французском языке. Также обуславливается необходимость применения в оценке соответствующих групп заимствований альтернативного лингвокультурного критерия аксиологии, то есть единству парных позитивных критериев аксиологий.

Ключевые слова: лингвокультурология, литературная норма, семантическая дифференциация, англцизм, аксиологический критерий.

Klymenko A. S. Semantic Differentiation / Semantically Undifferentiated Character of Lexems as an Alternative Linguo-Cultural Axiological Criterion

The article reveals the correlation of the universal linguistic tendencies for semantic differentiation vocabulary, which is a reflection of the continuous detailing concepts, and historical features of the national French standards, consisting in the breadth of the semantics of the word, in the regulatory assessment of Anglicism in French Language. On the conservation of the national norm in modern traditional semantic features undifferentiated words are testified the cases of replacement of eventually borrowings that are of the specific value substitutions by the French general semantics. The author emphasizes the fact of ignoring the trend of modern languages to semantic differentiation in the publications of French culture. The existence in the modern French rate the opposite tendencies of semantic differentiation leads to the penetration of French borrowing of particular importance according to the universal premise of inner speech development. This fact also helps the spread and consolidation of the French substitutions according to the opposite trend to the latitude of the semantics of words through which retained national character language. The fact of substitution stipulates the necessity to the use the relevant groups of borrowing alternative in linguo -cultural axiological criterion. It is obviously evident that the negative criteria of the lower ranks, which particularly exist in Phonographic and grammatical adaptation, is commonly neutralized.

Key words: linguo-cultural criterion, literary norm, semantic differentiations, Anglicism, axiological criterion.

Стаття надійшла до друку 05.02.2013 р.

Прийнято до друку 06.03.2013 р.

Рецензент – д. філол. наук, проф. Буніятова І. Р.

УДК 81'23:159.942.3

Г. А. Коробка

**ВЗАИМОСВЯЗЬ ЯЗЫКОВОГО СОЗНАНИЯ И СМЕХОВОЙ
КОММУНИКАЦИИ В ЛИНГВОФИЛОСОФСКОЙ КОНЦЕПЦИИ
ЯЗЫКА СМЕХА**

На человека воздействуют общество и природа, создающие некоторые надстроечные механизмы (маски), которые фиксируются на сознательном, бессознательном и даже генном уровнях его бытия. Все эти „маски” закрепляются в определённых понятиях и смысловых конфигурациях, а также на уровне коллективного, индивидуального и символического бессознательного, ключом к пониманию которых служит язык. Именно язык обеспечивает доступ к сознанию и мышлению